

Rob van het Groenewoud

Bij de kwartierstaat* van Els Swaab - meest invloedrijk in de kunstwereld

‘Els Swaab (1946), voorzitter van de Raad van Cultuur, is de meest invloedrijke persoon in de Nederlandse kunstwereld, blijkt uit een onderzoek over machtsverhoudingen in de kunstwereld.’

Deze kop stond op 16 november 2007¹ in de NRC boven een artikel dat ging over de wereld van de kunsten.

Onlangs adviseerde de Raad aan minister Plasterk het budget voor de culturele sector te verhogen met zo'n 27 miljoen.

In dit 2e artikel waarin een Bekende Nederlander staat voor een beknopte familiechroniek, komen diverse Swaab's aan bod die op één of andere manier geschiedenis hebben geschreven of nog schrijven.

Els Swaab is in 1976 beëdigd tot advocaat waarna zij zich heeft toegelegd op de vastgoedpraktijk. Van 1992 tot 1995 was zij Deken van de Orde van Advocaten te Amsterdam en vanaf 1995 tot 2002 was zij managing partner van Boekel De Nerée. Zij bekleedt diverse functies op juridisch en/of bestuurlijk gebied, wo: lid van de Raad van Commissarissen van de Nederlandsche Bank N.V., vice-voorzitter van de Raad van Toezicht van het Kadaster, voorzitter van het bestuur van het Nationaal Comité 4 + 5 mei, voorzitter van de Raad voor Cultuur, voorzitter van de Stichting Democratie en Media (grootaandeelhouder PCM).

Swabenland

In het Amsterdam van de 17e eeuw wonen slechts enkele gezinnen die de naam Swaab gebruiken. In de 18e en 19e eeuw treffen we echter al zo'n 25 onderscheiden families aan die de naam Swaab of een variant hierop gebruiken. Net als bij andere families waarvan de familienaam een aardrijkskundige oorsprong heeft, is er zelden sprake van verwantschap. Maar geheel uit te sluiten is dit natuurlijk niet.

De naamdragers zijn afkomstig uit het gebied in Zuid-Duitsland, dat het oostelijke deel van Baden-Württemberg en een strook Beieren ten westen van de Lech omvat. Het gebied heet volgens het Meertens Instituut² naar de Sueven, een zuidelijke Germaanse stam. Volgens datzelfde instituut

treffen we de naam bij de volkstelling van 1947 vooral aan in Amsterdam, in de rest van Noord-Holland en in enkele steden van Zuid-Holland.

Amsterdam³

De oudst gevonden voorouder van onze hoofdpersoon, Els Swaab, is Jacob Salomon Swaab, geboren in Amsterdam omstreeks 1765, die in 1790 trouwt met de eveneens in Amsterdam omstreeks 1768 geboren Sara Philip Katsoe. Jacob is handelaar in zilver en Sara zorgt voor het gezin, waarvan tenminste vijf kinderen volwassen worden. Sara overlijdt al vroeg in 1802, waarschijnlijk in een kraambed. Jacob overleeft haar nog ruim 30 jaar en overlijdt in 1833. De zoons, Samuel, Salomon en Meijer krijgen allen nageslacht en zetten daarmee de familienaam Swaab voort.

De oudste zoon, Samuel Swaab (1796), gehuwd met Sara Benedictus Iteliaaner, is koopman. Hij is de overgrootvader van David (1904), roepnaam Dave, Clara (1894) en Rebecca (1897) Swaab die hun beroep vonden in de showbusiness. Zo is Dave Swaab een bekende violist en orkestleider uit het Interbellum. De zusters Clara en Rebecca werden bekend als de Washington Sisters. Alleen Dave overleefde de oorlog.

De middelste zoon, Salomon Jacob Swaab (1799), gehuwd met Julie Simon Kinsbergen, is de stamvader van de circustak. Door zijn huwelijk komen veel van zijn kinderen en kleinkinderen in de wereld terecht van paardrijders, koorddansers en acrobaten.

De jongste zoon, Meijer Jacob Swaab (1803), gehuwd met Hanna Cassuto, is de stamvader van de medische tak. Zoon Juda Swaab (1834), gehuwd met Sara Beekman, boert goed. Het gezin woont op een gegeven moment op de Geldersekaade, waar elk half jaar een nieuw dienstmeisje aantreedt. Als Juda in 1886 overlijdt, blijft Sara er tot haar dood nog 26 jaar wonen. Van de acht kinderen die volwassen worden en ook trouwen, emigreren er drie naar de Verenigde Staten. Eliazer, Benjamin en Reine blijven in Amsterdam wonen.

Dr. Swaab (Eliazer, Elie)

Eliazer Swaab (1877) was apotheker. In die hoedanigheid ontwikkelde hij een nieuwe receptuur voor een smeerseltje voor de 'gevoelige huid'. Tot op de dag van vandaag bestaat de merknaam Dr. Swaab nog steeds.

Hij was volgens de familie een enthousiast roeier, die in 1932 het leven liet. Hoewel ik het bewijs (nog) niet heb gevonden, verdronk hij door pech met zijn roeiboot vlak voor z'n woning (Amstel 47) in de Amstel bij de Blauwbrug.

Benjamin Swaab

Benjamin Swaab (1874), de grootvader van Els Swaab, was een alomtgeprezen huisarts, die vele bevallingen 'deed'. Zijn nichtjes Hannah (Hans) Koster-Souget en Esther David-Souget, wisten te vertellen dat vrijwel alle kinderen Swaab, en dat waren er tijdens de periode dat Benjamin practiseerde behoorlijk wat, door oom Ben ter wereld zijn gebracht. Zelf had hij met zijn vrouw Sara Sealtiel maar twee kinderen, heel vooruitstrevend in die tijd, maar ook getuigend van een gezin in goeden doen. De foto hieronder is genomen bij hun 55-jarige huwelijk.

Benjamin is een groot aantal jaren voorzitter en daarna erelid van Poseidon geweest. Hij zorgde ervoor dat de vereniging tot bloei kwam en een prachtig clubhuis kreeg aan de Weesperzijde tegenover het oude Gemeentearchief. Harry Elte, architect, tevens bestuurlid was verantwoordelijk voor het resultaat.

Reine Swaab

De jongste zus van Benjamin, Reine Swaab^{4,5} werd op 16 januari 1881 te Amsterdam geboren. Ze zou later bekend worden als componist. Reine trouwde in 1910 Het echtpaar kreeg 4 kinderen. Rabbijn Hans Rodrigues Pereira is een zoon van haar dochter Sophie. Haar zoon, Lex Colaço Osorio (1903-1990), musicus, violist en orkestleider van La Réserve, was getrouwd (2e huwelijk) met de bekende zangeres Cora Canne Meijer (1e huwelijk met Helena Catharina Bartels, 3e huwelijk met de danspedagoog Astrid de Deugd). Een collega-genealoog, die in de jaren '60 werkte op een kantoor aan het Singel tegenover hun huis, vertelde dat Cora Canne Meijer een relatie had met een flamboyante, veel oudere man (ze scheelden 26 jaar). Ze reden in een toen bijzondere

auto, een Wartburg. Diverse familieleden vertelden dat door de familie Co-laço Osorio eerder al in een Bugatti (!) werd gereden. (Door speculaties op de beurs, ging een groot deel van het familiekapitaal in kort tijd verloren.)

Reine begon pas te componeren na het overlijden van haar echtgenoot toen haar kinderen al volwassen waren. Haar eerste lessen ontving ze van Ernest W. Mulder en later werd ze leerling van Henk Badings.

Reine was haar tijd ver vooruit. Haar stijl was eerst laat-romantisch, later atonaal '... niet om aan te horen ...' werd door diverse familieleden verteld. Een aantal kinderen Swaab hebben van haar pianoles gehad. Ze was een strenge lerares, geen gemakkelijke tante, in meerdere opzichten.

Naast het componeren hadden ook psychologie en filosofie haar bijzondere aandacht. In de jaren '20 vertaalde zij als eerste in Nederland werk van Martin Buber. Opgegroeid in een welgesteld en zeer vroom milieu, waar door een meisje zoals zij, alleen maar gehandwerkt kon worden (daarin was ze ook heel goed), ging ze om met haar eigen woorden te spreken: *"nadenken."* Ze nam afstand van het geloof. Als 79 jarige ging ze nog naar Israel. Aan het eind van haar leven bezocht nicht Esther David-Souget haar in het PIZ: *"het was een klein vogeltje geworden met een hele grote neus"*. Zij overleed op 14 april 1971, ruim 90 jaar oud.

Leo Swaab

Leo Isaac Swaab⁶, de jongste zoon van Benjamin Swaab, promoveerde als één van de laatsten aan de Amsterdamse Gemeente-universiteit (met een Davidsster op zijn kleding). Na de oorlog die hij 'onder de grond' doorbracht, werd hij de vrouwenarts die aan de wieg stond van de anticonceptiepil van Organon. *"Leo is een tijd lang een controversiële figuur geweest. Niet alleen bij zijn eigen artsenorganisatie, de KNMG,*

maar ook bij de NVSH, toen hij in 1951 als eerste donorinseminatie toepaste." (citaat van zijn zoon Dick Swaab) Bij zijn aanstelling als lector gynaecologische endocrinologie in Leiden, kwam hij daar nog eens op terug: *"... het moet mij van het hart dat medisch-academische kringen ... pas laat hun verouderde opvattingen wijzigden ..."*

Leo trouwde de protestantse Annie Smit, afstammend van rietsnijders en veenarbeiders uit NW-Overijssel. Annie werkte in de oorlog als verpleegster bij het Antonie van Leeuwenhoek en zorgde ervoor dat de in zijn eigen huis ondergedoken Leo een regelmatige aanvoer had van boeken uit de Universiteitsbibliotheek. Het gezin kreeg drie kinderen: Dick, Els en Leo.

Met dochter Els Swaab startte deze korte familiegeschiedenis, we sluiten hem af met de bij tijd en wijle controversieële broer van Els, Dick Swaab.

Dick Swaab

Van Dick, de bekende hersenonderzoeker, is de uitspraak: "... wij zijn onze hersenen ...". Meer dan eens is hij in het nieuws om een verschijnsel als godsdienstigheid als een fysisch verschijnsel te betitelen. Door prikkeling van bepaalde delen van onze hersenen is zulks te initiëren. Het is een typische Dick Swaab uitspraak. Ook heeft hij ooit veel mensen op de kast gekregen door een dergelijke uitspraak over homosexualiteit. Dick is wereldwijd een vermaard hersenonderzoeker en was van 1978 - 2005 directeur van het Herseninstituut.

* Eigenlijk betreft het hier de kwartierstaat van de vader van Els, Leo Isaac Swaab, de Joodse voorouders van Els Swaab.

Bronnen

1. NRC, 16 oktober 2007.
2. Website Meertens Instituut: www.meertens.knaw.nl
3. Stadsarchief Amsterdam (SAA): eigen onderzoek.
4. Gesprekken in 2008 met: Menno Nijkerk, Esther David-Souget, Hannah Koster-Souget en Astrid de Deugd.
5. The Memoires of Lien Souget-Visser 1893-1921 zp 1991. Mediatheek Joods Historisch Museum Amsterdam (JHM) [799Sougk]
6. Prof.dr. D.F.Swaab, arts-neurobioloog over zijn vader Leo Isaac Swaab (1908-1997), vrouwenarts. In: C.J.E.Kaandorp (Ed). 2002. Erflaters van de geneeskunde. p.170-177, Belvedere/Medidact, Overveen/Alphen aan den Rijn.

IV/8 Meijer Jacob SWAAB viskoper * Amsterdam circa 1802 o. Amsterdam 27.05.1887	IV/9 Hanna CASSUTO schoonmaakster * Amsterdam circa 1806 o. Amsterdam 10.09.1889	IV/10 Aron Valk BEEKMAN sjouwer * Amsterdam 07.01.1819 o. Amsterdam 11.09.1884	IV/11 Boele (Betje) HOND dienstbaar * Amsterdam 29.12.1810 o. Amsterdam 23.02.1891	IV/12 Joseph SEALTIEL venter * Amsterdam 28.10.1813 o. Amsterdam 31.07.1892	IV/13 Abigael Jacob BENAVENTE * Amsterdam 12.02.1817 o. Amsterdam 17.04.1905	IV/14 Godfried Samson van BEEVER diamantslijper * Amsterdam 28.06.1818 o. Amsterdam 28.07.1883	IV/15 Saartje Jacob COHEN - * Amsterdam 22.02.1822 o. Amsterdam 30.12.1892
∞ Amsterdam 28.12.1825		∞ Amsterdam 28.12.1836		∞ Amsterdam 12.09.1838		∞ Amsterdam 11.05.1842	
III/4 Juda SWAAB diamantslijper * Amsterdam 04.09.1834 o. Amsterdam 11.06.1886		III/5 Sara BEEKMAN * Amsterdam 04.11.1837 o. Amsterdam 05.02.1912		III/6 Isaac SEALTIEL diamantbewerker * Amsterdam 10.06.1853 o. Amsterdam 02.04.1905		III/7 Eva van BEEVER - * Antwerpen 21.02.1854 o. Amsterdam 09.12.1925	
∞ Amsterdam 17.09.1856				∞ Amsterdam 30.10.1873			
II/2 Benjamin SWAAB arts * Amsterdam 01.04.1874 o. Amsterdam 15.04.1960				II/3 Sara SEALTIEL pianiste * Amsterdam 14.10.1875 o. Amsterdam 20.03.1958			
∞ Amsterdam 24.02.1903							
I/1 Leo Isaac SWAAB, vrouwenarts * Amsterdam 18.02.1908, o. Amsterdam 10.02.1997 ∞ Amsterdam 05.03.1941 met H�el�ene Annie SMIT, ouders van: Els Helene SWAAB, * Amsterdam 29.09.1946 o.a. voorzitter Nationaal Comité 4 + 5 mei, voorzitter Raad voor Cultuur, Stichting Democratie en Media en Common Purpose Nederland.							I/1